

щого количества занятых составляют фермеры и их наемные рабочие, в 1,5 раза увеличилось количество занятых в личных хозяйствах, из 16 водителей все работают как частные предприниматели (по лицензии).

В связи социально-экономическим кризисом в поселке полностью остановилось государственное строительство (в 8 раз сократилось количество строителей, которые работают в малых предприятиях и фактически заняты ремонтными работами). Наполовину сократилось количество занятых в сфере услуг, что в первую очередь связано с сокращением штата в школах, больницах, доме культуры. Увеличение доли занятых в сфере услуг объясняется значительным развитием торговли и, прежде всего, малого предпринимательства в этой сфере.

Однако не все могут организовать свой бизнес и успешно работать в нем, так как для этого требуются не только специальные навыки предпринимателя, но и сформированная предпринимательская среда, соответствующее законодательство, отсутствие налогового давления и наличие средств для ведения бизнеса. В то же время фактически занятые такой деятельностью лица, ведущие личные хозяйства, не считаются предпринимателями и по законодательству не относятся к работающим. Работающими считаются те, кто занят в коллективном или государственном предприятии, зарегистрирован как частный предприниматель. Однако в данном случае законодательство не учитывает, что среди этих лиц есть не только производящие и потребляющие сельскохозяйственную продукцию в семье (нетоварное хозяйство), но и лица занимающиеся производством продукции для реализации на рынке (товарное хозяйство). Такой подход к оценке сельской занятости, по-нашему мнению, является неверным: занятые в товарном личном хозяйстве не являются юридическими лицами, не отчисляют взносы в пенсионный и другие фонды, но они производят доминирующую часть сельскохозяйственной продукции страны, то есть реально работают не только на себя, но и на потребителя. К тому же согласно Закону Украины «Про предпринимательство» [1], где определяется, что предпринимательство – самостоятельная, инициативная рискованная деятельность по производству продукции, выполнению работ, оказанию услуг и занятию торговлей для получения прибыли, – лица, занятые в товарных хозяйствах фактически относятся к предпринимателям.

IV. Выводы.

1. Динамика состава населения рабочего поселка свидетельствует о значительном сокращении рабочей силы, как вследствие трудовых миграций, так и вследствие старения населения. Катастрофически снизилось количество детей, естественный прирост населения отрицательный. Сохранение таких тенденций может привести к вымиранию поселка.

2. В сложившейся кризисной ситуации, сельское население вынуждено искать пути самозанятости. Однако из-за нехватки рабочих мест часть трудоспособного населения вынуждена работать вне поселка на коллективных предприятиях, остальные активно реализуют себя в фермерских хозяйствах и других видах деятельности. Таким образом, создав более благоприятные условия для предпринимательства можно будет привлечь в экономику поселка как безработных, так и работающих вне его.

3. До сих пор не решен вопрос как оценивать занятость сельского населения: к занятым относят работающих в юридически зарегистрированных предприятиях, а лиц работающих в личных хозяйствах законодательно таковыми не считают. Необходимо пересмотреть социальный статус в первую очередь занятых производством высокотоварной продукции.

Источники и литература

1. Закон України «Про підприємництво» // ВВР України. – 1993. – №2 – с.3–21.
2. Збарський В.К. Особисті селянські господарства в становленні малих форм господарювання // Економіка АПК. – 2004. – №1. – с.48–53.
3. Зиновьев Ф.В., Додонова М.В. Методика изучения личных подсобных хозяйств и их влияния на сельский образ жизни. – Симферополь: Таврия, 1999. – 30 с.
4. Малікова І.Ю. Індивідуальні форми сільськогосподарського виробництва // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2006. – № 1. – с.168–172.
5. Прокопа І.В. Соціальні аспекти розвитку сільських територій // Економіка АПК. – 2005. – №1. – с.48–51.
6. Романова Л.В. Становлення підприємництва в сільському господарстві. – К.: ІАЕ, 1997. – 272 с.

Бурденюк Т. Г.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СТРАТЕГІЧНОГО АНАЛІЗУ

Термін «стратегічний аналіз» є порівняно новим і виник у результаті еволюції системи управління і зародження стратегічного менеджменту. Значний досвід використання стратегічного аналізу в управлінській діяльності накопичений країнами із розвинутою ринковою економікою. В Україні поки що стратегічний аналіз перебуває на стадії становлення, відтак потребує глибокого дослідження.

Поряд з тим, пріоритетна роль стратегічного аналізу з-поміж інших видів економічного аналізу та функцій управління підприємством безперечна. Вона визначається його значенням і викликана перевагами, до яких відносять: зменшення до мінімуму «невизначеності майбутнього», складовими якого є зовнішні та внутрішні фактори, формування відповідних інформаційних банків, що дає можливість отримати необхідну базу для прийняття стратегічних і тактичних рішень, забезпечити довго- та короткострокову ефективність і прибутковість організації.

Проблемами стратегічного аналізу в Україні займалися відомі науковці К. Редченко, І. Фаріон, Т. Головко, С. Сагова, М. Ковальчук [8; 11; 3; 4]. В певній мірі проблематика стратегічного аналізу піднімалася у роботах відомих вітчизняних та зарубіжних дослідників стратегічного менеджменту: З. Шершньова, С. Оборська, М. Володькіна, В. Винокуров, Є. Уткін, В. Немцов, Л. Довгань, В. Маркова, С. Кузнєцова [9; 1; 2; 10; 7; 5].

Проте, концепція стратегічного аналізу в Україні практично не розроблена. Не має єдиної точки зору на предмет стратегічного аналізу, не визначено його місце та роль в системі стратегічного управління, не розкриті особливості цього виду аналітичної роботи.

Метою написання статті є аналіз наявних теоретичних розробок зі стратегічного аналізу та подання власного розуміння його сутності враховуючи теоретичні та методологічні особливості стратегічного аналізу.

В економічній літературі не має однаковості щодо розуміння змісту стратегічного аналізу. Відрізняються погляди науковців на суть цієї категорії, мету та призначення аналізу, методика та спектр питань, які включаються до нього. Всю множину думок авторів щодо змісту стратегічного аналізу можна згрупувати наступним чином (рис. 1):

- одна група авторів розглядають стратегічний аналіз як окремий елемент стратегічного управління, наголошують на його прогностичній функції та по суті зводять його до SWOT-аналізу [9; 2];
- друга, основну особливість та призначення стратегічного аналізу вбачає в аналізі середовища [3; 6; 10];
- третя, суть стратегічного аналізу пов'язує із дослідженням майбутніх подій, а під найважливішою особливістю аналізу розуміє його перспективну спрямованість [1; 7].
- інші, подають стратегічний аналіз тільки як портфельний [5].

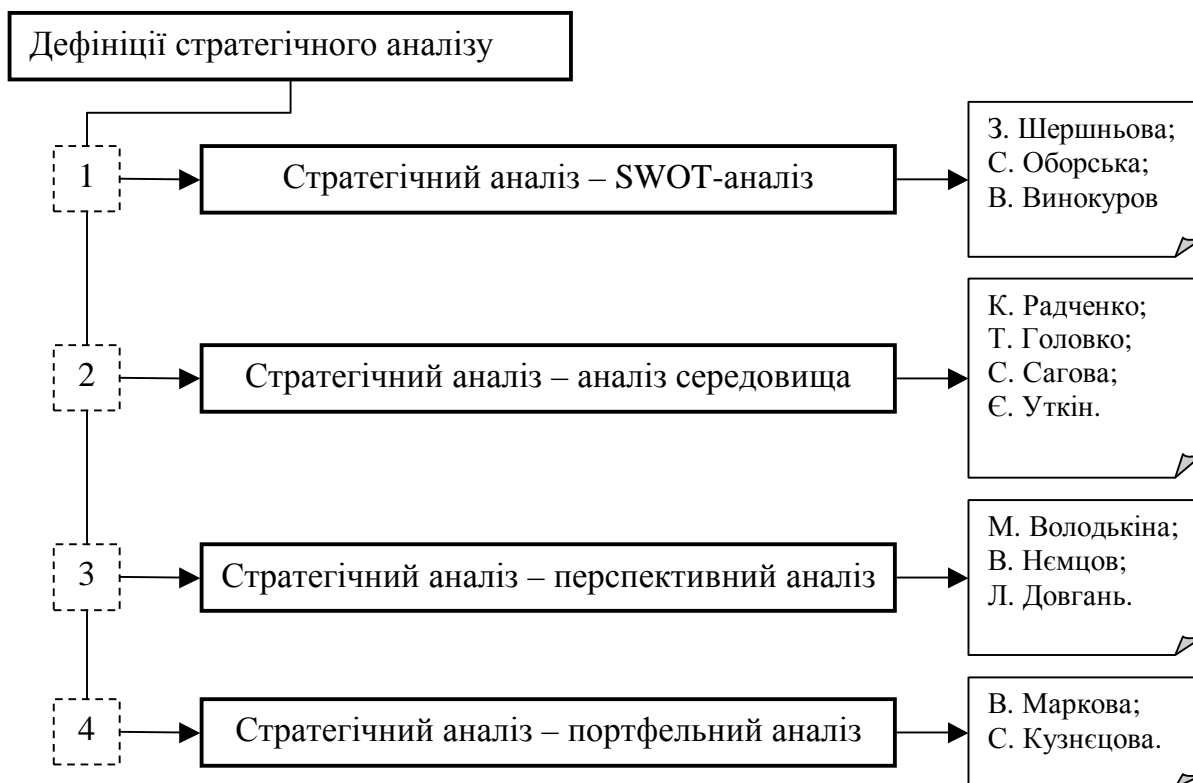

Рис. 1. Дефініції стратегічного аналізу.

Проаналізуємо кожне із наведених трактувань стратегічного аналізу.

Так, **З. Шершньова** основну мету стратегічного аналізу вбачає у змістовному та більш-менш формальному описі об'єкта дослідження, виявленні особливостей, тенденцій, можливих і неможливих напрямків його розвитку. На думку автора, результатом стратегічного аналізу стає системна модель об'єкта (підприємства) та його оточення [9, 59-62] *Розглядаючи стратегічний аналіз як систему ретроспективного аналізу, стратегічного аналізу та аналізу ринків (потреб) автор практично отожднює стратегічний аналіз із SWOT-аналізом* (рис. 2.) [9, 60-61].

Аналогічний акцент на отожднювання стратегічного аналізу із SWOT-аналізом робить і **В. Винокуров** [2]. Однак цими твердженнями важко погодитися. Аналітичні дослідження в системі стратегічного аналізу в певній мірі зосереджені на майбутніх загрозах і можливостях, пов'язаних зі станом зовнішнього середовища, а також покликані враховувати сильні та слабкі сторони внутрішнього середовища підприємства. Проте між SWOT-аналізом та стратегічним аналізом є ряд істотних відмінностей стосовно мети, предмету, результатів, інструментів та періодичності проведення аналізу (табл.1.)

Ціла когорта дослідників основним призначенням стратегічного аналізу вбачає аналіз середовища. Як стверджує **К. Редченко**: „*Стратегічний аналіз вивчає, в першу чергу, чинники зовнішнього середовища, до-*

сліджує їх можливий вплив на розвиток підприємства, визначає оптимальний шлях досягнення цільових орієнтирів із врахуванням необхідності:

- адаптації до зовнішнього середовища;
- впливу на зовнішнє середовище за рахунок внутрішніх сильних сторін, які називають чинниками утворення конкурентних переваг [8, 8].

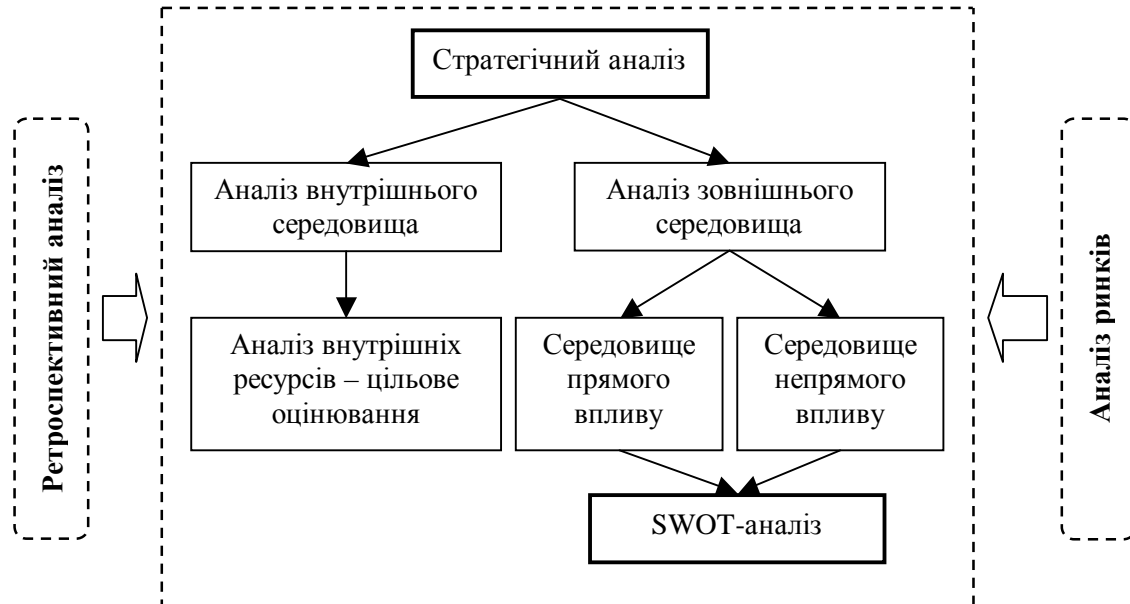

Рис. 2. Схема стратегічного аналізу підприємства за З. Є. Шершньовою.

Таблиця 1. Критерії відмінностей SWOT-аналізу та стратегічного аналізу

Критерій	SWOT-аналіз	Стратегічний аналіз
МЕТА	Виявити сильні та слабкі сторони, загрози та можливості підприємства, встановити взаємозв'язок між ними. Дана інформація може бути використана при розробці стратегії підприємства.	Дослідження зовнішнього середовища та внутрішнього потенціалу підприємства, уточнення місії та формування стратегічних цілей, розробка та реалізація стратегії підприємства, підготовка стратегічних рішень.
ПРЕДМЕТ	Внутрішнє середовище, зовнішнє середовище (мікро- та макрооточення).	Концептуальні напрямки функціонування і розвитку суб'єкта господарювання, його організаційні, економічні, інформаційні ресурси та можливості, які слід розглядати з позиції нарощування стратегічного потенціалу та зміцнення його позиції на ринку на довготривалу перспективу.
РЕЗУЛЬТАТИ	Сильні та слабкі сторони; можливості та загрози; конкурентоспроможність; конкурентна позиція.	Стратегічний потенціал; стратегічна позиція; привабливість ринкових сегментів; розробка науково-обґрунтованої стратегії підприємства.
ІНСТРУМЕНТИ	СТЕП-аналіз; SNW-аналіз; метод експертних оцінок; метод складання профілю середовища; модель Портера; модель PIMS.	Економетричне моделювання; аналіз життєвого циклу галузі; бенчмаркінг; кластерний аналіз; метод сценаріїв; імітаційне моделювання; SPACE-аналіз; матриця BCG; матриця GE/McKinsey; матриця Shell/DMP та інші.
ПЕРІОДИЧНІСТЬ ПРОВЕДЕННЯ	За потребою: – виявлення відхилень у реалізації стратегій у процесі контролю; – протягом періоду реалізації стратегії	Виникнення конфліктної ситуації між підприємством і зовнішнім середовищем; зміна вищого керівництва.

Акцент на впливі середовища на діяльність підприємства роблять Т. Головка і С. Сагова – „Стратегічний аналіз – це спосіб дослідження і перетворення бази даних, одержаних внаслідок аналізу (дослідження) середовища, на стратегію підприємства” [3, 8]. Більше того, під стратегічним аналізом вони вбачають початковий етап розробки стратегії діяльності підприємства, яка ґрунтується на дослідженні та оцінці внут-

рішнього та зовнішнього середовища, в якому знаходиться підприємство, і дає можливість виявити та вивчити:

- ситуацію та умови конкуренції в галузі, де функціонує підприємство;
- ситуацію в середині самого підприємства.

До схожого висновку приходять і науковець **С. Уткін**. В його розумінні *стратегічний аналіз – це засіб перетворення бази даних, отриманих в результаті аналізу середовища, в стратегічний план підприємства* [10, 309].

Дійсно, аналіз впливу факторів зовнішнього середовища на діяльність господарюючого суб'єкта є найскладнішою і найбільш трудомісткою ділянкою в системі стратегічного аналізу. Проте, всі розробки науковців у цьому напрямку обмежилися описом факторів зовнішнього середовища та їх класифікацією. Практично не досліджена методика оцінки та кількісного вимірювання впливу цих факторів.

Третя група науковців – дослідників стратегічного управління при з'ясуванні змісту стратегічного аналізу на перший план висувають дослідження майбутніх подій та перспективну спрямованість аналізу.

За твердженням **М. Володькіної** стратегічний аналіз є: „Одним із методів визначення майбутніх тенденцій розвитку фірми” [1, 61]. Автор також виділяє п'ять взаємопов'язаних та взаємозалежних етапів проведення стратегічного аналізу:

1. аналіз перспектив (виявлення тенденцій, можливостей та загроз, які можуть змінити існуючі тенденції);
2. аналіз конкурентних позицій (аналіз конкурентоспроможності та можливості покращення конкурентної стратегії);
3. вибір стратегії та оцінка пріоритетів;
4. аналіз шляхів диверсифікації (аналіз недоліків існуючих видів діяльності та пошук нових до яких варто перейти);
5. постановка цілей – стратегічних та тактичних

Російські науковці **В. Немцов та Л. Довгань** також наголошують на прогностичній функції стратегічного аналізу. За їх твердженням *дані отримані в процесі аналізу є підґрунтям для розробки загальної концепції управління об'єктом дослідження та системою способів управління ним* [7, 18].

Розглянувши найпоширеніші дефініції стратегічного аналізу варто також виділити окремі підходи науковців, у яких при дослідженні суті стратегічного аналізу поєднуються такі його особливості, як аналіз середовища, дослідження майбутніх подій та перспективна спрямованість.

Цікавими у цьому плані є погляди професора **Є. Мниха**: „*Стратегічний аналіз – це насамперед процес визначення критично важливих ситуацій зовнішнього та внутрішнього середовища, які можуть впливати на досягнення підприємством перспективних цілей*” [6, 41]. Однак не менш важливими рисами стратегічного аналізу є дослідження майбутніх подій та його перспективна спрямованість: „*стратегічним аналізом називають дослідження економічної системи за параметрами, які визначають її майбутній стан. Його особливість полягає у проєкції минулого і теперішнього стану об'єкта на перспективу, враховуючи спадковість чи повну стійкість зміни економічних показників*” [6, 41].

Аналіз наведених підходів як вітчизняних так і зарубіжних вчених до розуміння суті стратегічного аналізу, дає можливість зробити наступні висновки:

- 1) стратегічний аналіз та SWOT-аналіз не є тотожними поняттями, оскільки відрізняються за рядом критеріїв (мета, предмет, інструменти, результати, періодичність проведення). SWOT-аналіз є одним із багатьох інструментів стратегічного аналізу, за допомогою якого здійснюється первинна діагностика середовища, виявлення можливостей та загроз, сильних та слабких сторін підприємства. Стратегічний аналіз є поняття значно ширше, предмет дослідження якого виходить за рамки аналізу внутрішнього та зовнішнього середовища.
- 2) стратегічний аналіз не можна обмежувати лише аналізом внутрішнього та зовнішнього середовища. Подібний підхід звукує рамки досліджуваного виду аналізу.
- 3) основними особливостями стратегічного аналізу є: аналіз середовища, дослідження майбутніх подій та його перспективна спрямованість.

Отже, стратегічний аналіз – це підприємницький аналіз, який виступає як своєрідний аналітичний апарат, функція якого виходить за межі аналізу внутрішнього та зовнішнього середовища та дозволяє паралельно формувати стратегічні цілі підприємства, уточнювати його місію, формулювати та відстежувати реалізацію стратегічних рішень. Здійснення стратегічного аналізу – найважливіший та незамінний елемент кожного з етапів стратегічного управління діяльністю підприємства та його структурних підрозділів.

Джерела та література

1. Володькіна М.В. Стратегический менеджмент: Учеб. пособие. – 2-е изд., испр. – К.: Знання, 2004. – 149с.
2. Винокуров В.А. Организация стратегического управления на предприятии. – М.: Центр экономики и маркетинга. – 1996.
3. Головкин Т.В., Сагова С.В., Стратегічний аналіз: навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни за ред. д.е.н. проф. М.В. Кужельного. – К.: КНЕУ, 2002. – 198с.
4. Ковальчук М.І. Стратегічний аналіз у сільському господарстві: навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. – К.: КНЕУ, 2003. – 259с.
5. Маркова В.Д., Кузнецова С.Л. Стратегический менеджмент. – М.: Инфра-М.: Новосибирск: Сибирскле соглашение. – 1999. – 265с.

6. Мних С.В. Економічний аналіз: Підручник. – Київ: Центр навчальної літератури. 2003. – 412с.
7. Немцов В.Д., Довгань Л.Е. Стратегическое управление. – М.: Финансы и статистика. 2002. – 286с.
8. Редченко К.І. Стратегічний аналіз у бізнесі: Навч. посіб. Вид. 2-ге. доп. – Львів: Новий Світ-2000, 2003. – 272с.
9. Шершньова З.Є. Стратегічне управління: Підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2004. – 699с.
10. Уткин Э.А. Управление фирмой. – М.: Акалис, 1996. – 516с.
11. Фаріон І.Д., Чичун В.А. Стратегічний аналіз. Навчальний посібник за ред. д.е.н. проф. І.Д. Фаріона. – Тернопіль., 2005. – 528с.

Дербенёва Т.П.

ГРАЖДАНСКОЕ ОБЩЕСТВО: АНАЛИЗ КОНЦЕПТУАЛЬНЫХ ПОДХОДОВ

Гражданское общество как одно из измерений социальной сферы целесообразно рассматривать с позиций структурно-функционального подхода, который позволяет строить концептуальную модель общества. Идея формирования и функционирования гражданского общества одна из актуальнейших в теоретическом и практическом отношении. С научной точки зрения, а именно ценностно-эвристической, в последнее время данный термин стал полисемантическим (т.е. словом, которое имеет много значений). С практической точки зрения, наличие гражданского общества свидетельствует о развитии демократичных способов и принципов консолидации в государствах после распада Советского Союза. Несмотря на то, что в Конституции и нормативных документах понятие “гражданское общество” отсутствует, оно широко используется в выступлениях государственных деятелей, научных изданиях, учебных пособиях [1, 2]. Это свидетельствует о принципиальном значении институтов гражданского общества, необходимых для развития демократической государственности.

Современные дискуссии вокруг сущности гражданского общества и его составляющих породили некоторые проблемы. Одна из проблем - это проблема методологии. Суть её заключается в том, что некоторые исследователи отождествляют понятие “общество” и “гражданское общество”, которое возникло на определённом этапе цивилизации со своими культурными, национальными и региональными особенностями[3]. Другая проблема состоит в расширенном и поверхностном трактовании гражданского общества как просто сообществе граждан. Такой интерпретации придерживаются юристы, смещая центр внимания с социального взаимодействия на политические вопросы, которые нашли отражение в концепциях демократии и правового государства[4].

Возрастание теоретической и практической значимости гражданского общества и его составляющих определило выбор темы публикации, цель и задачи исследования.

Главная цель публикации – определить роль гражданского общества в современных условиях через призму общественных институтов и отношений. Исходя из главной цели, определяются следующие задачи:

- уточнить методологические основы исследования;
- обосновать роль общественных институтов как элементов гражданского общества;
- показать на примере крымских общественных организаций степень развитости и динамику функционирования гражданского общества.

Исследованию гражданского общества посвящены работы философов, учёных, начиная со времён Аристотеля. Характерные черты гражданского общества выражаются в его знаменитой “политии” - наилучшей форме государства, где правит большинство в интересах всего общества. Полития определяла единство государства и общества, политика и гражданина[5].

И всё-таки, гражданское общество – общественно-политическая категория, у истоков которой стоят европейские мыслители.

В концептуальной истории гражданского общества можно выделить три классические интерпретации: локианский подход, гегелевский подход и токвилевский. В локианской интерпретации данный термин использовался сторонниками договорного происхождения государства, “естественного права”, при чём гражданское общество отождествлялось с политическим.

Дж. Локк, например, рассматривал гражданское общество как самостоятельную категорию, а под государством понимал определённый объём полномочий, санкционированный общественным договором с гражданским обществом[6]. По-разному интерпретировали взаимоотношения гражданского общества и государства Ш. Монтескье и Ж.-Ж. Руссо и пришли к выводу о верховенстве гражданского общества над государством[7, 8].

В гегелевской концепции выражена взаимосвязь и соотношение гражданского общества и государства, основанные на господстве частной собственности и всеобщем равенстве людей[9]. В отличие от Г. Гегеля классик политэкономии К. Маркс противопоставлял гражданское общество и государство как две враждебные армии. Он считал, что государственные институты, включая избирательную систему, являются политическим проявлением гражданского общества. Наделяя себя политическими функциями, гражданское общество, по сути, отвергало само себя, поскольку было не способно выражать материальные интересы населения[10].